

AB ve Türkiye’de Tarım Sektörüne Yapılan Direkt Ödemelerin Karşılaştırılması

H. Arısoy¹

U. Gül²

¹ Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü-Ankara
² Tarım ve Köyişleri Bakanlığı-Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Ankara

Bu çalışma ile AB ve Türk çiftçilerinin aldıkları desteklerin karşılaştırmasını yapmak amaçlanmıştır. Türkiye’de işletme başına ortalama destek 1.171 Euro iken AB25’de 5.052 Euro’dur. Türkiye’de hektar başına yapılan destek 185 Euro iken AB25’de 249 Euro’dur. Ayrıca örnek işletmeler seçilmiş ve bu işletmeler için Türkiye ve AB’de verilen destekler karşılaştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Ortak Tarım Politikası, AB Bütçesi, Destekler, Direkt Ödemeler.

Comparison of Direct Payments Paid in European Union and Turkey Agricultural Sector

The aim of this study was to make a comparison of supports received with the EU and Turkish farmers. The average per farm support is 1.171 Euro in Turkey and 5.052 Euro in EU25. Per hectare support is 185 Euro in Turkey and 249 Euro in EU25. Also farms were selected as an example and given supports for these farms in Turkey and EU were compared.

Key Words: Common Agricultural Policy, EU Budget, Supports, Direct Payments

Giriş

Ortak Tarım Politikası (OTP)’nin kökleri, Avrupa’nın açlık ve gıda yetersizliği ile karşı karşıya bulunduğu 2. Dünya Savaşı sonrası döneme kadar gitmektedir. Bu nedenle de 1963 yılında uygulanmaya başlayan OTP’nin temel amaçları, tarımda verimliliğin yükseltilmesi yoluyla gıda üretiminin artırılması ve kendine yeterliliğin sağlanması olarak belirlenmiştir. Başlangıç yıllarında OTP’nin en önemli aracı topluluk içi fiyatların sabit bir hale getirilmesi olmuştur (Reichert, 2006).

Bu çerçevede de:

Temel politika önlemi olarak “müdahale fiyatları” kullanılmıştır. Fiyatların

belirlenen fiyatların altına düşmesi durumunda, müdahale alımlarına gidilmiştir.

Avrupa Birliği (AB) piyasaları, gümrük tarifeleri ve ithalat kotaları yoluyla korunmuş, sadece AB çiftçilerinin üretmedikleri ürünlerin pazarlara girişine izin verilmiştir.

Alınan bu önlemlerin bir sonucu olarak, tarımsal verimlilik hızla artmış, işletme sayıları azalmış ve OTP’nin uygulanmaya başlamasından sadece 15 yıl sonra (1970’lerin

sonunda) AB temel tarım ürünlerinin birçoğunda kendine yeterli hale gelmiştir. Ancak zamanla artan stok maliyetleri, toprak ve su kaynaklarının aşırı kullanımı, çevre kirliliği gibi nedenlerle, OTP’na yönelik olarak, gerek dünyada gerekse Avrupa’da ciddi eleştiriler yapılmıştır. Bu eleştiriler AB’ni OTP konusunda reforma gitmeye zorlamıştır.

OTP’ndaki en radikal reform 1991 yılında gerçekleştirilmiştir. Tahıllar, yağlı tohumlar ve sığır etinde müdahale fiyatları önemli oranlarda düşürülmüştür. Çiftçilerin uğradıkları kayıpların telafi edilmesi için direkt ödemeler devreye sokulmuştur. Bu yeni politika aracı ile çiftçiler geçmiş yıllarda yaptıkları üretim seviyesine (alan, verim, hayvan sayısı) göre hesaplanan miktarda direkt destek almaya başlamışlardır. Ayrıca bu reform ile ilk defa tarım sektörüne kırsal kalkınma destekleri de verilmeye başlanmıştır. Böylece AB Ortak Tarım Politikası iki sütunlu bir yapıya kavuşturulmuştur. Tarımsal destekleme sistemindeki bu değişim, Gündem-2000

Reformunda, müdahale fiyatlarındaki ilave indirim ve direkt ödemelerdeki ilave artışlarla sürdürülmüştür.

AB'nin 2003 yılındaki yeni reformu, tarımsal destekleme sistemini tamamen değiştirmiştir. Bu reform ile direkt ödemeler önemli oranda üretimden bağımsız hale getirilmiştir. AB'nde tarımın finansmanından sorumlu, Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu'nun (FEOGA) yapısı tamamen değiştirilmiş ve bu fonun görevlerini yerine getirmek üzere Avrupa Tarımsal Garanti Fonu (EAGF) ve Avrupa Kırsal Kalkınma İçin Tarım Fonu (EAFRD) kurulmuştur. Yeni fonlardan EAGF tarımsal destekleri finanse ederken, EAFRD kırsal kalkınma desteklerini finanse etmektedir. Bu iki fonun kurulması ile OTP iki sütunlu bir yapıya kavuşturulmuştur. Birinci sütunda direkt ödemeler, ihracat iadeleri, depolama yardımları gibi destekler, ikinci sütunda ise kırsal kalkınma amaçlı destekler yer almaktadır.

Bu çalışmanın amacı, gerek Türkiye'de gerekse AB'nde tarımsal desteklerin çok önemli bir bölümünü oluşturan direkt ödemelerin, AB ve Türk üreticileri açısından karşılaştırmasını yapmaktır. Direkt ödemeler, desteklemeler içinde çok önemli bir pay almaktadır. Bu nedenle çalışma kapsamında yapılan karşılaştırma, aynı zamanda üreticilerin genel refah düzeylerinin de karşılaştırılması bakımından yeterli fikir vermektedir.

Materyal ve Yöntem

Çalışmanın ana materyalini, Belçika, Almanya, Fransa, Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Türkiye'de ilgili Bakanlık birimlerinden ve AB Komisyonu'ndan alınan resmi veriler oluşturmuştur. Ayrıca konu ile ilgili yapılmış çeşitli araştırmalardan da yararlanılmıştır.

AB ve Türkiye'de direkt ödemelerin karşılaştırılmasında aritmetik ortalama yöntemi kullanılmıştır. AB'de işletme başına direkt ödeme miktarı, her bir ülkeye AB kaynaklarından yapılan direkt ödeme miktarının o ülkenin işletme sayısına bölünmesiyle hesaplanmıştır. Türkiye'de ise söz konusu yıldaki toplam destekleme bütçesi Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS)'ne kayıtlı işletme sayısına bölünerek hesaplanmıştır. AB'nde alan (ha) başına direkt ödeme miktarı, her bir ülkeye AB kaynaklarından yapılan direkt ödeme miktarının o ülkenin toplam tarımsal alanına bölünmesiyle hesaplanmıştır. Türkiye'de ise söz konusu yıldaki toplam destekleme bütçesi ÇKS'ne kayıtlı toplam tarımsal alana bölünerek hesaplanmıştır. Son genişleme dalgası ile AB'ne katılan Romanya ve Bulgaristan, veri yetersizliği nedeniyle çalışma kapsamında değerlendirilmemiştir.

Çalışmanın son kısmında, daha sağlıklı sonuçlara ulaşabilmek amacıyla, en çok görülebilecek tahmini üretim desenleri dikkate alınarak, 2 ayrı işletme tipi belirlenmiştir. Türkiye ile çeşitli AB ülkeleri bu işletme yapıları üzerinden karşılaştırılmıştır. Böylece sonuçların daha akılda kalıcı olması hedeflenmiştir. Bu seçilen işletmelere ait faaliyetler aşağıdaki gibidir;

Birinci tip tarım işletmesi

Buğday Ekim Alanı (ha)	10
Silajlık Mısır (ha)	4,1
Büyükbaş Hayvan (adet)	28
Satılan Süt Miktarı (kg)	145.400

İkinci tip tarım işletmesi

Buğday Ekim Alanı (ha)	10
Ayçiçeği (ha)	2
Yem bitkileri (ha)	30
Büyük Baş hayvan (adet)	37
Satılan Süt Miktarı (kg)	240.000

Bulgular ve Tartışma AB'nde Tarımsal Destekler

Kırk yıldan uzun bir süredir OTP, AB'nin en önemli ortak politikasıdır. OTP'nin bütçesi AB bütçesinden karşılanmaktadır. AB bütçesine, üye ülkeler tarafından belirli kriterlere göre kaynak aktarılmaktadır (Samsun, 2005). Verilen bu kaynaklarla oluşan AB bütçesinden, OTP için ayrılan pay, üye ülkelerin tarımsal yapılarına göre dağıtılmaktadır.

Üye ülkelerin OTP bütçesi katkıları ve bu bütçeden aldıkları paylar Çizelge 1'de verilmiştir. Yapılan katkı ve alınan payı

beraber düşündüğümüzde, AB bütçesine en büyük katkı Almanya'dan gelmektedir. İtalya, İngiltere ve Hollanda da katkı veren diğer önemli ülkelerdir. Fransa ve İspanya ise bütçeye yaptıkları ciddi katkının karşılığını fazlasıyla alan ülkelerdir.

Yunanistan ve İrlanda, AB bütçesinden ciddi kazanımlar elde etmişlerdir. AB'ne 2004 yılındaki en önemli genişleme dalgası ile katılan 10 ülke, OTP Bütçesine yaptıkları katkı ile orantılı bir pay almışlardır. Ancak bu ülkelerden Polonya, yaptığı katkının yaklaşık iki katı pay alarak ciddi bir kazanım elde etmiştir.

Çizelge 1. Üye ülkelerin OTP bütçesine katkıları ve aldıkları paylar (2007)

Table 1. Contribution of member states and their share of the CAP budget (2007)

	Ülkelerin OTP Bütçesine Katkıları (milyon Euro)	AB ülkeleri içindeki sıralaması	OTP Bütçesinden Aldıkları Pay (milyon Euro)	AB ülkeleri içindeki sıralaması	Direkt Ödeme Miktarı (milyon Euro)	AB ülkeleri içindeki sıralaması
Almanya	10.022	1	6.567	3	5.082	2
Fransa	8.755	2	10.092	1	7.732	1
İtalya	6.805	3	5.486	4	3.749	4
İngiltere	5.606	4	4.308	5	3.521	5
İspanya	4.905	5	6.681	2	4.616	3
Hollanda	2.559	6	1.220	10	659	12
Belçika	1.503	7	956	12	470	15
İsveç	1.310	8	925	14	669	10
Polonya	1.240	9	2.142	7	807	9
Avusturya	1.148	10	1.275	9	665	11
Danimarka	1.066	11	1.165	11	923	8
Yunanistan	929	12	3.071	6	1.925	6
Finlandiya	815	13	818	16	502	14
İrlanda	730	14	1.736	8	1.203	7
Portekiz	719	15	951	13	551	13
Çek Cum.	505	16	498	17	256	17
Macaristan	387	17	841	15	373	16
Slovakya	198	18	277	19	102	19
Slovenya	139	19	160	20	30	22
Lüksemburg	113	20	46	24	32	21
Litvanya	112	21	309	18	102	18
Letonya	76	22	137	21	38	20
G. Kıbrıs	69	23	51	23	14	24
Estonya	63	24	76	22	28	23
Malta	22	25	9	25	1	25

Kaynak: Anonim 2007a

AB bütçesinin yaklaşık %40-45'ini Tarım Bütçesi oluşturmaktadır. AB'nin 2003 reformu ile birlikte, tarım bütçesi içinde birinci sütun harcamalarının payı azaltılarak, kırsal kalkınma desteklerinin

payı artırılmaya başlanmıştır. Bu politika değişikliği ile tarımsal destek (Sütun 1) harcamalarının bütçe içindeki payı, 2007 yılında %33,8'e düşerken, kırsal kalkınma desteklerinin (Sütun 2) payı %9,8'e yükselmiştir (Çizelge 2).

Çizelge 2. Tarım ve kırsal kalkınma bütçelerinin AB bütçesi içindeki payları (%)

Table 2. Shares of agriculture and rural development budgets within the EU (%)

Bütçe Yılı	2002	2003	2004	2005	2006	2007
AB Bütçesi	100	100	100	100	100	100
AB Tarım Bütçesi (%)	44,7	45,2	41,4	42,5	41,8	43,6
Tarımsal Destekler (Sütun-1)	40	40,4	35,4	36,5	35,3	33,8
Kırsal Kalkınma Destekleri (Sütun-2)	4,7	4,8	6	6	6,5	9,8

Kaynak: Anonim 2007a

Direkt ödemeler, 2003 reformu ile birlikte, OTP'nin temel destekleme aracı haline gelmiştir. Primler ve alan bazı ödemeler gibi destekler, bu isim altında verilmektedir. Sütun-1 destekleri içerisinde diğer destekleme önlemlerinin payı hızla

azaltılırken direkt ödemelerin payı artırılmış ve bu ödemeler üretimden bağımsız hale getirilmiştir. Çizelge 3'de görülebileceği gibi direkt ödemelerin, toplam tarımsal destekler içindeki payı yıllar itibariyle sürekli artarak 2007 yılında %88'e ulaşmıştır.

Çizelge 3. Avrupa Tarımsal Garanti Fonu harcamalarının dağılımı (milyon €)

Table 3. Distribution of European Agricultural Guarantee Fund's expenditure (million €)

Bütçe Yılı	Toplam Tarımsal Destekler	Depolama	İhracat İadeleri	Direkt Ödemeler	Diğer Önlemler
2002	38.865	1.163	3.432	28.801	5.469
2003	39.782	928	3.730	29.692	5.432
2004	38.299	322	3.384	29.825	4.767
2005	42.101	852	3.052	33.701	4.497
2006	42.175	757	2.494	34.051	4.783
2007	42.121	0	1.445	37.046	3.764

Kaynak: Anonim 2007b

AB'nin 2003 reformu ile direkt destekler tek ödeme planı çerçevesinde yapılmaya başlamıştır. Tek ödeme planının uygulanmasında, üye devletlere değişik seçeneklerden birisini uygulama olanağı verilmiştir.

Bu çerçevede üye devletler:

Tarihsel Modeli (ödemeler bireysel işletmelerin 2002-2004 yılları arasında

aldıkları direkt ödemeler referans kabul edilip belirlenen değere göre yapılır)

Bölgesel Modeli (bir bölgedeki çiftçilerin geçmişte belirli bir dönemde aldıkları ödemelere göre belirlenen bir değer destek olarak ödenir)

Hibrid Modeli (tarihsel model ve bölgesel modelin beraber uygulanması) seçebilmektedirler.

AB-15 üyesi ülkelerden hiç birisi bölgesel model uygulamamıştır. Danimarka, Almanya, Lüksemburg, Finlandiya, İsveç, İngiltere ve Kuzey İrlanda hibrid modeli seçerlerken, diğer AB-15 üye ülkeleri tarihsel modele karar vermişlerdir (Anonim 2007c).

AB'ne 2004 yılında üye olan ülkelere, uyum sürecinde basit bir alana göre destekleme sistemi olan Tek Alan Ödeme Sistemini seçme olanağı verilmiştir. Ancak bu ülkeler 2010 yılına kadar eski üye ülkelerin (AB-15) uyguladıkları sisteme geçmek zorundadırlar.

Avrupa Birliği'nde Çiftçilerin Aldıkları Destekler

AB çiftçilerinin 2003 reformu ile beraber "Tek Ödeme Planı" kapsamında aldığı destekler aşağıda verilmiştir (Anonim, 2008a);

a) Direkt ödemeler (Direct payments-DP): AB kaynaklarından karşılanan bütün direkt ödemelerdir (genellikle sütun 1 önlemleri olarak ifade edilirler).

Üretimle bağlantılı direkt ödemeler (Coupled direct payments): Tarımsal ürünlerin üretim miktarı ile bağlantılı olarak ödenen bütün AB direkt destekleridir. Bu destekler, çiftçilere ürettikleri ürünün cinsine ve miktarına göre yapılır. Bu başlık altındaki en önemli destek kalemi primlerdir.

Üretimden bağımsız direkt ödemeler (Decoupled direct payments): Tek Ödeme Planı (SPS), Tek Alan Ödeme Planı (SAPS) ve ilave yardımlar kapsamında üretimden bağımsız olarak verilen desteklerdir. Bu destekler "Doğrudan Gelir Desteği" gibi, ürün çeşidi ve üretim miktarından bağımsız olarak verilir.

b) Ulusal direkt ödemeler (National direct payments): AB'ne 2004 yılında üye olan ülkelerin aldığı destekler, eski üyelere göre düşüktür. Bu ülkelerin kendi ulusal kaynaklarından çiftçilerine vermiş oldukları tamamlayıcı desteklerdir

c) Toplam direkt ödemeler (Total direct payments): Direkt ödemeler ve ulusal direkt ödemeler toplamıdır (a+b).

d) Kırsal kalkınma destekleri: 1698/2005 ve 1257/1999 sayılı Kırsal Kalkınma Tüzükleri çerçevesinde sağlanan desteklerdir.

e) Toplam destekler (Total subsidies): AB Direkt Ödemeleri, Ulusal Direkt Ödemeler ve Kırsal Kalkınma Desteklerinin toplamıdır (a+b+d).

Avrupa Birliği'nde Çiftçilerin Aldıkları Direkt Ödemeler

AB'nde çiftçiler, esas olarak AB bütçesinin OTP için ayrılan kısmından desteklenmektedir. Ulusal hükümetlerin bu destekler dışında, istisnai durumlar hariç, herhangi bir tarımsal destek vermeleri söz konusu değildir. Ancak bu durum eski AB ülkeleri için geçerli olup, 2004 yılında üye olan 10 ülke için istisnai bir uygulama söz konusudur. 2004 yılında AB'ne üye olan 10 ülkede AB direkt ödemelerinin seviyesi her yıl artarak 2004 yılındaki %25 oranından 2013 yılında %100'e çıkacaktır. Bu dönem süresince, bu üye ülkelere AB direkt ödemelerindeki yetersizliği telafi etmeleri için tarım sektörlerine ulusal destek sağlamalarına (CNDP) izin verilmiştir. Bu nedenle AB-10 ülkelerinde toplam destekler içinde ulusal desteklerin payı yüksektir (%48). AB-15 ülkelerinde ulusal desteklerin payı ortalama %5'dir (Şekil-1).

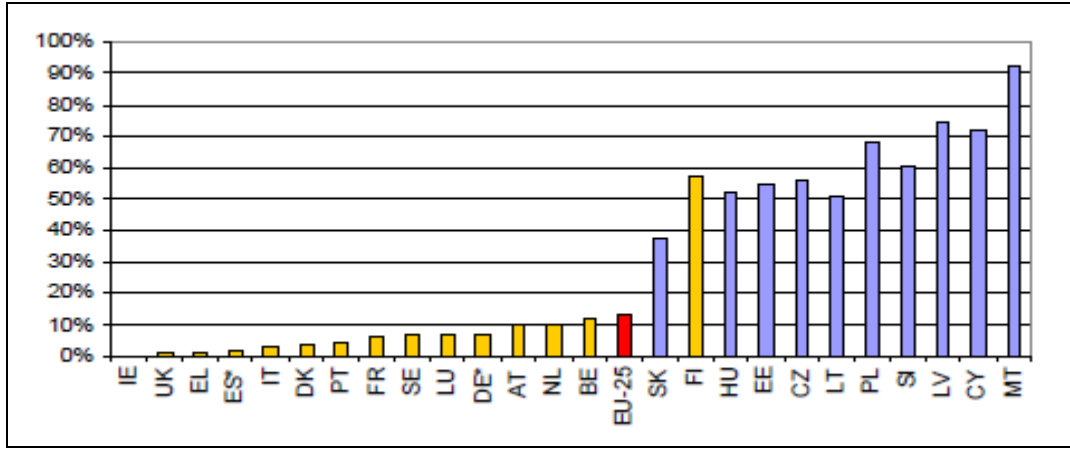
AB ve Türkiye'de İşletme Başına Direkt Ödemeler

AB ülkelerinde işletme başına ortalama direkt ödeme miktarı 5000 Euro'nun üzerindedir. Ancak hesaplama yöntemlerinin farklılığından kaynaklanan değişik çalışma sonuçları da bulunmaktadır. 2006 yılında yapılan bir çalışmada, AB-15 ülkelerinde direkt ödeme miktarı işletme başına 3.950 Euro, AB-10 ülkelerinde ise sadece 810 Euro bulunmuştur (Anonim 2008a).

AB resmi kayıtlarından alınan veriler doğrultusunda yapılan analiz sonuçları Çizelge 4'de verilmiştir. Bu verilere göre, AB ülkelerinde ortalama işletme başına direkt ödeme miktarı, 2006 yılında 4.644 € iken, 2007 yılında bu rakam %9 artışla 5.052€ olarak gerçekleşmiştir.

Ülkelerin 2007 yılı itibarıyla işletme başına direkt ödeme miktarlarına baktığımızda, en düşük ödeme 276 € ile

Malta'ya verilirken, en yüksek direkt ödeme (Çizelge 4).
19.645 € ile İngiltere'ye verilmektedir

Kaynak: Avrupa Komisyonu, 2008 (6).

Şekil-1. Ulusal direkt ödemelerin toplam destekler içindeki oranı (2006)

Figure-1. Ratio of national direct payments within the total supports (2006)

Türkiye'de işletme başına düşen direkt ödeme miktarı 2006 yılında 1.004 €, 2007 yılında ise 1.171 € olarak gerçekleşmiştir. Başta İngiltere olmak üzere Fransa, Lüksemburg, Danimarka ve Almanya işletme başına direkt ödemelerin yüksek olduğu ülkelerdir (Çizelge 4).

İşletme başına direkt ödeme miktarını işletmenin yapısı ve ürettiği ürünler etkilemektedir. Çek Cumhuriyeti (16.260 €)

ve Slovakya (9.703 €) büyük işletmelere sahip olmaları nedeniyle AB-10 ülkeleri içerisinde işletme başına direkt ödemeyi en çok alan iki ülkedir.

Portekiz, İtalya ve Yunanistan çiftçilerinin aldıkları işletme başına direkt destekler ise AB-25 ortalamasının altındadır. Bunun temel nedeni, bu ülkelerdeki işletmelerin küçük ölçekli olmasıdır.

Çizelge 4. AB ve Türkiye’de işletme başına düşen destek miktarları (Euro)
Table 4. Amount of per farm support in EU and Turkey (Euro)

Ülkeler	2006			2007	
	İşletme Sayısı	Verilen toplam Destek Miktarı (Euro)	İşletme Başına destek Miktarı (Euro)	Verilen toplam Destek Miktarı (Euro)	İşletme Başına destek Miktarı (Euro)
Belçika	43.820	470.200.000	10.730	551.470.000	12.585
G. Kıbrıs	37.780	13.500.000	357	16.940.000	448
Çek. Cum.	20.210	255.500.000	12.642	328.620.000	16.260
Danimarka	70.600	923.500.000	13.081	979.640.000	13.876
Almanya	377.600	5.082.300.000	13.459	5.495.020.000	14.552
Yunanistan	868.080	1.924.900.000	2.217	2.472.230.000	2.848
İspanya	897.170	4.616.400.000	5.146	4.869.900.000	5.428
Estonya	19.120	27.600.000	1.444	35.130.000	1.837
Fransa	426.690	7.732.400.000	18.122	8.073.980.000	18.922
Macaristan	202.760	373.400.000	1.842	471.520.000	2.326
İrlanda	129.490	1.202.700.000	9.288	1.275.690.000	9.852
İtalya	1.580.200	3.749.100.000	2.373	3.820.400.000	2.418
Letonya	225.190	102.500.000	455	134.690.000	598
Lüksemburg	2.000	32.300.000	16.150	35.070.000	17.535
Litvanya	78.480	38.300.000	488	52.560.000	670
Malta	3.990	800.000	201	1.100.000	276
Hollanda	102.140	658.800.000	6.450	800.800.000	7.840
Avusturya	133.030	665.300.000	5.001	708.970.000	5.329
Polonya	1.464.970	807.000.000	551	1.076.450.000	735
Portekiz	239.580	550.500.000	2.298	562.440.000	2.348
Finlandiya	65.020	502.400.000	7.727	547.880.000	8.426
İsveç	82.990	669.000.000	8.061	726.300.000	8.752
Slovakya	13.790	102.200.000	7.411	133.810.000	9.703
Slovenya	52.460	30.100.000	574	42.800.000	816
İngiltere	195.080	3.520.600.000	18.047	3.832.410.000	19.645
Türkiye	2.610.296	2.620.828.177	1.004	3.056.299.438	1.171
EU-25	7.332.240	34.051.300.000	4.644	37.045.820.000	5.052

Kaynak: (Anonim 2007b, Anonim 2006a, Anonim 2006b).

AB ve Türkiye’de Alan (Ha) Başına Direkt Ödemeler

AB’nde 2007 yılında hektar başına direkt ödeme miktarı, AB-25 için 249 €, AB-10 için 85 € ve AB-15 için 312 € olmuştur. Alan başına en yüksek direkt ödeme miktarı 633 € ile Yunanistan’dadır.

Bunun nedeni, Yunan üreticilerin, hektar başına direkt ödemesi yüksek olan zeytinyağı, tütün ve pamuk üretiminde uzmanlaşmış olmalarıdır. Türkiye’de ise hektar başına yapılan destek miktarı 185 €’dur (Çizelge 5).

Çizelge 5. AB ve Türkiye’de alan başına destek miktarları (Euro/ha)
Table 5. Amount of per hectare support in EU and Turkey (Euro/ha)

Ülkeler	Toplam Tarım Alanları (ha)	2006		2007	
		Verilen toplam Destek Miktarı (Euro)	Alan Başına destek Miktarı (Euro/ha)	Verilen toplam Destek Miktarı (Euro)	Alan Başına destek Miktarı (Euro/ha)
Belçika	1.383.700	470.200.000	340	551.470.000	399
G. Kıbrıs	142.100	13.500.000	95	16.940.000	119
Çek. Cum.	3.522.900	255.500.000	73	328.620.000	93
Danimarka	2.588.300	923.500.000	357	979.640.000	378
Almanya	16.975.300	5.082.300.000	299	5.495.020.000	324
Yunanistan	3.905.800	1.924.900.000	493	2.472.230.000	633
İspanya	23.741.000	4.616.400.000	194	4.869.900.000	205
Estonya	763.800	27.600.000	36	35.130.000	46
Fransa	27.490.400	7.732.400.000	281	8.073.980.000	294
Macaristan	4.045.300	373.400.000	92	471.520.000	117
İrlanda	4.160.400	1.202.700.000	289	1.275.690.000	307
İtalya	12.405.900	3.749.100.000	302	3.820.400.000	308
Letonya	2.338.200	102.500.000	44	134.690.000	58
Lüksemburg	128.700	32.300.000	251	35.070.000	272
Litvanya	1.301.500	38.300.000	29	52.560.000	40
Malta	8.900	800.000	90	1.100.000	124
Hollanda	1.958.100	658.800.000	336	800.800.000	409
Avusturya	2.690.200	665.300.000	247	708.970.000	264
Polonya	13.132.300	807.000.000	61	1.076.450.000	82
Portekiz	3.502.900	550.500.000	157	562.440.000	161
Finlandiya	2.261.500	502.400.000	222	547.880.000	242
İsveç	3.095.900	669.000.000	216	726.300.000	235
Slovakya	1.840.400	102.200.000	56	133.810.000	73
Slovenya	448.100	30.100.000	67	42.800.000	96
İngiltere	14.961.600	3.520.600.000	235	3.832.410.000	256
Türkiye	16.493.116	2.620.828.177	159	3.056.299.438	185
EU-25	148.793.200	34.051.300.000	229	37.045.820.000	249

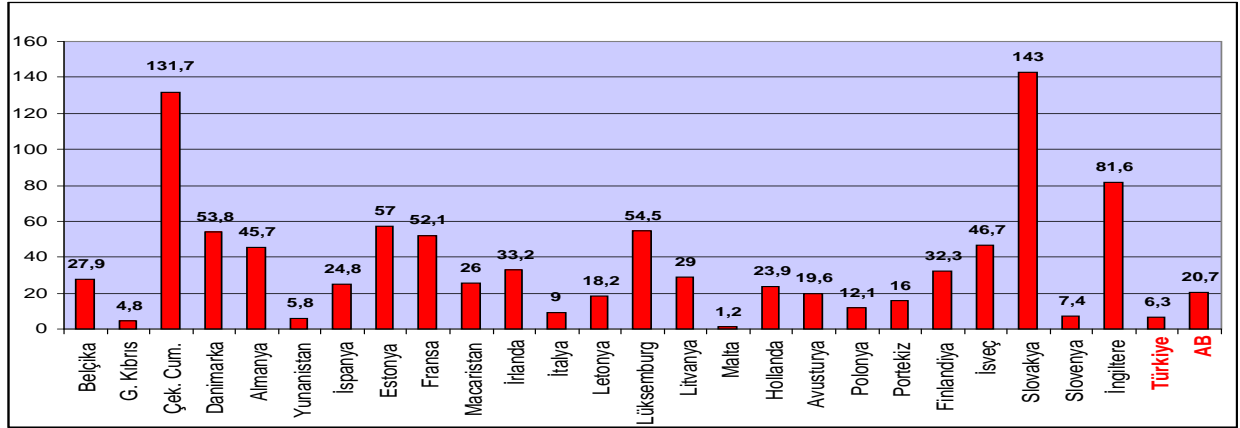
Kaynak: (Anonim 2007b, Anonim2006b, Anonim 2008b).

Sonuç olarak; işletme başına destekler AB ülkelerinde Türkiye’ye oranla oldukça yüksek iken, alan başına düşen destek miktarları yakındır (Çizelge 6). İşletme başına verilen destekler arasında ortaya çıkan farkın temel nedeni, AB’nde ortalama işletme genişliğinin (işletme ölçeğinin) Türkiye’den büyük

olmasıdır. Türkiye’de ortalama işletme genişliği ÇKS kayıtlarına göre 6,3 ha iken AB-25’de 20,7 ha, AB’nin eski üyeleri olan İngiltere’de 81,6 ha, Almanya da 45,7 ha Fransa’da 52,1 hektardır. İşletmelerin büyük ölçekli olması aldıkları destek miktarını artırmaktadır (Şekil 2).

Çizelge 6. AB ve Türkiye’de işletme başına ve hektara direkt ödemeler (Euro)
Table 6. Per farm and per hectare direct payments in EU and Turkey (Euro)

		Ortalama		
		2006	2007	Değişim (%)
Direkt Ödeme/İŞLETME	AB-15	9.210	10.024	8,8
	AB-10	2.596	3.367	29,7
	AB-25	4.644	5.052	8,8
	Türkiye	1.004	1.171	16,6
Direkt Ödeme/Ha	AB-15	281	312	11,0
	AB-10	64	85	32,8
	AB-25	229	249	8,7
	Türkiye	159	185	16,4

Kaynak: (Anonim 2008b).

Şekil 2. AB ve Türkiye’de ortalama işletme genişlikleri (ha)
Figure 2. Average farm size in EU and Turkey (ha)

Destek miktarları arasındaki karşılaştırma, ülkeler arasında işletme yapıları bakımından farklılıklar olması nedeniyle, desteklerin ülkeler içindeki dağılımı bakımından yapılrısa daha sağlıklı olabilecektir. Bu nedenle, 2006 yılında AB kaynaklarından yapılan direkt ödemelerin işletmelere göre dağılımı Çizelge 7’de verilmiştir. Buna göre, AB’nde işletmelerin %64’ü 1.250 Euro’ya kadar destek alırken, %25’i 1.250- 10.000 Euro arasında destek almaktadır. 10.000 Euro’dan fazla destek alan işletmelerin oranı ise sadece %11’dir.

Direkt ödemelerin işletmeler arası dağılımında; Danimarka, Almanya, Fransa,

İrlanda, İsveç ve İngiltere dengeli iken, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Portekiz, Polonya, G.Kıbrıs gibi ülkeler dengesiz bir dağılım göstermektedir.

Türkiye’de işletme başına yaklaşık 1.250 Euro olan destek miktarı dikkate alındığında, AB’ndeki işletmelerin %64’ünün Türkiye’de verilen ortalama destek miktarı kadar bir destek aldıkları görülmektedir. Konuya ülkeler açısından bakıldığında ise; Yunanistan’da işletmelerin %63’ü, İtalya’da %74’ü, Polonya’da %93’ü Portekiz’de %78’i ancak Türkiye’deki işletmeler kadar bir destek almaktadır(Çizelge7).

Çizelge 7. AB Ülkelerinde işletme başına düşen direkt ödemelerin dağılımı (%)
Table 7. Distribution of per farm direct payments in EU countries (%)

Ülkeler	0-500 Euro Arası Destek alan İşletmelerin Oranı	500-1250 Euro Arası Destek Alan İşletmelerin Oranı	1250-10000 Euro Arası Destek Alan İşletmelerin Oranı	10000 Euro'dan Fazla Destek Alan İşletmelerin Oranı
Belçika	11.42	8.90	42.58	37.10
G. Kıbrıs	85.81	9.48	4.53	0.19
Çek. Cum.	19.74	23.31	39.53	17.42
Danimarka	18.81	9.80	38.44	32.95
Almanya	13.55	11.66	42.54	32.25
Yunanistan	41.12	22.25	33.89	2.74
İspanya	33.15	17.42	36.95	12.48
Estonya	64.75	19.19	13.35	2.71
Fransa	9.29	7.54	31.22	51.95
Macaristan	59.67	21.10	16.41	2.82
İrlanda	5.84	7.99	56.38	29.79
İtalya	55.05	18.67	22.20	4.08
Letonya	84.45	10.59	4.59	0.37
Lüksemburg	5.00	6.50	27.50	61.00
Litvanya	82.82	11.46	5.22	0.50
Malta	94.75	1.75	3.25	0.25
Hollanda	37.31	10.03	30.22	22.44
Avusturya	13.04	15.43	58.28	13.25
Polonya	71.85	21.47	6.38	0.30
Portekiz	57.18	20.53	18.42	3.87
Finlandiya	3.68	8.92	62.64	24.76
İsveç	14.11	18.95	43.84	23.10
Slovakya	62.36	12.18	14.00	11.46
Slovenya	66.60	24.30	9.03	0.07
İngiltere	21.14	10.49	29.22	39.15
AB-25	46.56	17.47	25.04	10.93

Kaynak: Anonim 2006a

Türkiye ve AB'de Direkt Ödemelerin Belirli İşletme Tipleri Açısından Karşılaştırılması

Seçilen iki tarımsal işletme tipine göre, Türkiye'deki bir üreticinin aldığı destek miktarı ile bazı AB ülkesi üreticilerinin aldığı destekler karşılaştırılmıştır. Birinci tip işletmenin 10 ha buğday, 4,1 ha silajlık mısır ekim alanı, 28 baş süt hayvanı olduğu ve yılda

145.400 kg süt ürettiği varsayılmaktadır. AB komisyonundan alınan bilgilere göre bu tip bir işletme 2006 yılında Belçika'da 15.949 Euro, Almanya da 18.080 Euro, Fransa da 16.559 Euro ve Polonya'da 3.042 Euro destek alırken Türkiye'de bu tip bir işletmeye 11.949 Euro destek verilmektedir. Aynı işletme tipi için AB ortalaması 13.638 Euro'dur (Çizelge 8).

Çizelge 8. Birinci tip işletmenin aldığı destek miktarı (Euro)
Table 8. The amount of support of the first type of farms (Euro)

	2005	2006
Türkiye	11.689	11.949
Belçika	11.118	15.949
Almanya	16.355	18.080
Fransa	15.100	16.559
Polonya	2.422	3.042
AB Ort.	11.541	13.638

İkinci tip işletmenin 10 ha. buğday, 2 ha. ayçiçeği, 30 ha. yem bitkisi ekim alanı, 37 büyükbaş hayvanı ve yılda 240.000 kg süt ürettiği varsayılmaktadır. Bu işletme tipi 2006 yılında Belçika'da 17.817 Euro, Almanya da

22.697 Euro, Fransa da 21.687 Euro ve Polonya da 3.936 Euro destek alırken Türkiye'de bu tip bir işletmeye 15.629 Euro destek verilmektedir. Aynı işletme tipi için AB ortalaması 19.491 Euro'dur (Çizelge 9).

Çizelge 9. İkinci tip işletmenin aldığı destek miktarı (Euro)
Table 9. The amount of support of the second type of farms (Euro)

	2005	2006
Türkiye	15.308	15.629
Belçika	16.763	17.817
Almanya	16.106	22.697
Fransa	18.521	21.687
Polonya	3.059	3.936
AB Ort.	17.590	19.491

Ayrıca aynı işletme tipleri için 2008'e ait veriler Çek Cumhuriyeti Tarım Bakanlığı'ndan alınabilmiş ve Türkiye ile karşılaştırması yapılmıştır (Çizelge 10, Çizelge 11). Çalışmanın daha önceki bölümünde belirtildiği gibi Çek Cumhuriyeti'nde işletme başına ortalama destek miktarı 12.262 Euro olup, Türkiye'de 1.171 Euro olan destek

miktarının yaklaşık 10 katıdır. Ancak aynı iki tip işletme karşılaştırıldığında, Türkiye'deki desteklerin Çek Cumhuriyeti'ndeki desteklerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum açıkça ortaya koymaktadır ki; Türkiye'de işletme başına desteklerin düşük olma nedeni, destekleme bütçesinin yetersizliğinden çok Türkiye'deki işletme ölçeğinin küçük olmasındandır.

Çizelge 10. Birinci tip işletme için Türkiye ve Çek Cumhuriyeti karşılaştırması (2008)
Table 10. Comparison for the first type farm in Turkey and Czech Republic (2008)

	İşletme Tipi 1	Türkiye (Euro)	Çek Cumhuriyeti (Euro)
Buğday Ekim Alanı (ha)	10	1.532	1.790
Silajlık Mısır (ha)	4	1.221	716
Büyükbaş Hayvan (adet)	30	4.737	2.031
Toplam		7.490	4.537

Çizelge 11. İkinci tip işletme için Türkiye ve Çek Cumhuriyeti karşılaştırması (2008)
Table 11. Comparison for the second type farm in Turkey and Czech Republic (2008)

	İşletme Tipi 2	Türkiye (Euro)	Çek Cumhuriyeti (Euro)
Buğday Ekim Alanı (ha)	10	1.532	1.790
Ayçiçeği (ha)	15	3.726	2.685
Yem bitkiler (ha)	6	1.319	1.074
Büyükbaş Hayvan (adet)	35	5.526	2.369
Toplam		12.103	7.918

Sonuç

AB'nde 2003 reformları ile birlikte direkt ödemeler OTP'nın temel destekleme aracı haline gelmiştir. İhracat iadeleri, depolama yardımları gibi desteklerin payı azaltılırken direk ödeme miktarlarının payı artırılmış ve bu ödemeler üretimden bağımsız hale getirilmiştir. Tarımsal destekler içinde direkt ödemelerin payı 2007 yılında %88'e ulaşmıştır. Ayrıca kırsal kalkınma destekleri de son yıllarda sürekli artmaktadır.

Bu çalışmada, AB'nde ve Türkiye'de ödenen direkt destekler ele alınarak bir takım hesaplar yapılmıştır. Yapılan hesaplarda ödeme miktarları işletme başına ve alana olmak üzere iki ayrı kategoride değerlendirilmiştir. AB'nde işletme başına düşen destek miktarı, Türkiye'dekine oranla oldukça yüksek bulunmuştur. Bunun temel nedeni, AB'nde ortalama işletme genişliğinin Türkiye'den büyük olmasıdır. AB-25'de ortalama işletme genişliği 20,7 ha iken Türkiye'de 6,3 hektardır.

AB'ndeki işletmelerin yaklaşık %47'si 0-500 Euro destek alırken, 500-1.250 Euro arası

destek alan işletmelerin oranı sadece %17'dir. Türkiye'de işletme başına yaklaşık olarak 1.250 Euro destek verildiği dikkate alındığında, AB'nin tamamında işletmelerin %64'ünün Türkiye'de verilen ortalama destek miktarı kadar bir destek aldığı görülmektedir.

AB ve Türkiye'de alan başına tarımsal desteklerde büyük bir fark ortaya çıkmamıştır. Türkiye'de 2007 yılında 1 ha tarım arazisi için yapılan destek 185 Euro iken, AB-25 de 249 Euro bulunmuştur.

Seçilen iki işletme tipi için yapılan destek karşılaştırmasında, beklenenin aksine AB ortalaması ile Türkiye arasında büyük bir farkın olmadığı görülmüştür. Ancak bu çalışma ile sadece Türkiye ve AB üreticilerine verilen destek miktarları üzerinden bir karşılaştırma yapıldığı unutulmamalıdır. Türkiye ve AB üreticileri arasında yapılan karşılaştırmalarda, girdi fiyatları, verim durumları, işletmelerin parçalılık durumu ve genişliklerinin maliyetlere ve çiftçi gelirlerine etkileri gibi hususlar dikkate alınırca, Türk üreticisi daha şanssız konumdadır.

Kaynaklar

- Anonymous, 2006a. Indicative Figures on the Distribution of Aid, By Size-Class of Aid, Received in the Context of Direct Aid Paid to the Producers According to Council Regulation (EC) No 1259/1999 and Council Regulation (EC) No 1782/2003. Annex 1, Financial Year 2006. (Erişim 2009 http://ec.europa.eu/agriculture/fin/directaid/2006/annex1_en.pdf)
- Anonymous, 2006b. 36th Financial Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the European Agricultural Guidance and Guarantee Fund. European Commission, Commission Staff Working Paper, Financial Year 2006. (Erişim 2009: <http://ec.europa.eu/agriculture/fin/finrep06/annexes.pdf>)
- Anonymous, 2007a. Managing the Agriculture Budget Wisely. European Commission, p:3. (Erişim 2009 http://ec.europa.eu/agriculture/fin/clearance/factsheet_en.pdf)
- Anonymous, 2007b. 1st Financial Report from the commission to the European Parliament and the Council on the European Agricultural Guarantee Fund-2007 Financial Year. Commission Staff Working Document. p. 11-16, Brussels, 26.9.2008. (Erişim 2009 http://ec.europa.eu/agriculture/fin/finrep07/workdoc_en.pdf)
- Anonymous, 2007c. Impact of a Change towards Flatter Rates of Direct Payments. European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development, p.3, Brussels, December, 2007. (Erişim 2009: http://ec.europa.eu/agriculture/analysis/fadn/reports/hc0301_impact_flatter.pdf)
- Anonymous, 2008a. Direct Payments Distribution in the EU-25 After Implementation of the 2003 CAP Reform Based on FADN Data. European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development, p.3-5, Brussels, 07.11.2008. (Erişim 2009 http://ec.europa.eu/agriculture/analysis/fadn/reports/hc0304_distribution_eu25.pdf)
- Anonymous, 2008b. Agricultural Statistics Main Results 2006-2007. Eurostat Pocketbooks, European Commission, ISSN :1830-463X, p:50, 2008 Edition. (Erişim 2009: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-ED-08-001/EN/KS-ED-08-001-EN.PDF).
- Reichert, T., 2006. A Closer Look at EU Agricultural Subsidies. Developing Modification Criteria, Germanwatch e.v. , March 2006, Berlin.
- Samsun, N. , 2005. Doğu Avrupa Ülkelerine Yönelik AB Mali Yardımları ve Türkiye. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

